

73. Атеїстичний екзистенціалізм Ж.П.Сартра.

Відомий представник екзистенціалізму Ж.-П.Сартр (1905-1980 рр.) вихідним пунктом філософії вважає суб'єктивність індивіда.

Екзистенціалізм — Філософія існування — напрям у філософії ХХ ст., що позиціонує і досліджує людину, як унікальну духовну істоту, що здатна до вибору власної долі. Основним проявом екзистенції є свобода, яка визначається як відповідальність за результат свого вибору.

Екзистенціалізм, за Сартром, це єдина філософія, яка не робить з людини об'єкта, а утверджує її існування як неповторної індивідуальності. Людина є істота вільна, яка бажає свободи не лише собі, а й іншим; людина ні при яких обставинах не може бути засобом, вона завжди є метою.

Свою позицію стосовно релігії Ж.П. Сартр розглядає в роботі «Екзистенціалізм - це гуманізм». Під екзистенціалізмом Сартр розуміє таке вчення, яке робить можливою людське життя і яке, крім того, стверджує, що всяка істина і всяка дія передбачають якусь середовище і людську суб'єктивність.

Існує два різновиди екзистенціалістів: це християнські екзистенціалісти (Ясперс, Марсель) і екзистенціалісти-атеїсти (Хайдеггер, французькі екзистенціалісти, Сартр). Тих і інших об'єднує лише переконання в тому, що існування передує сутності, що потрібно виходити з суб'єкта. Сартр наводить у приклад ремісника, який ніколи не буде робити ніж, не знаючи, що це таке або навіщо він потрібен.

Коли ми уявляємо собі Бога-творця, то це Бог здебільшого уподібнюється свого роду реміснику вищого порядку. Воля завжди слід за розумом (або супроводжує йому); тому й Бог, коли творить, прекрасно уявляє, що саме він творить. Бог творить людину, погодившись з технікою і задумом, точно так само, як ремісник виготовляє ніж у відповідності з його визначенням і технікою виробництва.

У 18 в. атеїзм філософів ліквідував поняття Бога, але не ідею про те, що сутність передує існуванню. Атеїстичний екзистенціалізм вчить, що якщо навіть Бога немає, то є принаймні одне буття, у якого існування передує сутності, буття, яке існує перш, ніж його можна визначити яким-небудь поняттям, і цим буттям є людина, або, по Хайдеггеру, людська реальність. Це означає, що людина спочатку існує, зустрічається, з'являється у світі, і тільки потім він визначається.

Бога, за Сартром, немає, і звідси впливає зробити всі висновки. Екзистенціалізм протистоїть тій поширеною світській моралі, яка бажає позбутися Бога з мінімальними витратами. Заперечуючи існування Бога, подібна мораль говорить про необхідність існування апріорі деяких цінностей (раніше ж ці цінності забезпечувалися мораллю релігії). Інакше кажучи, нічого не змінюється, якщо Бога немає. Екзистенціалісти, навпаки, стурбовані відсутністю Бога, тому що разом з Богом зникає всяка можливість знайти які-небудь цінності в умопостигаемом світі. Не може бути більше блага а пріорі, тому що немає нескінченного і досконалого розуму, який би його мислив.

74. Витоки філософської думки в Україні.

Є чотири особливості філософської думки в Україні, які можна охарактеризувати так:

1. Наскрізна тема – «філософія серця». Тут «серце» – своєрідний центр, місцезнаходження думки, віри, волі та любові (Іларіон, В. Мономах, М. Гоголь, Г.Сковорода, П. Юркевич).

2. Домінування екзистенційно-антропологічного спрямування філософського знання (філософія часів Київ. Русі, Г.Сковорода, період романтизму – Кирило-Мефодіївське братство, Т.Шевченко, М.Костомаров)

3. Релігійна (християнська) забарвленість (філософія часів Київської Русі, домінування теології у перший період історії Києво-Могилянської академії, світ символів, або Біблія Г. Сковороди)

4. Провідне місце посідає національна ідея (М.Гоголь, Т.Шевченко, М.Костомаров, П. Юркевич, М.Драгоманов, М.Грушевський, І.Франко, Д. Донцов, В. Липинський)

Аналіз історії філософії в контексті культури України передбачає її періодизацію, що ґрунтується на врахуванні змін історичних типів національних культур. З огляду на це в розвитку української філософії можна виокремити 3 основних періоди, з яких і витікає українська філософія:

1. Припадає на час існування Київської Русі (XI ст.-сер. XIV ст.). Філософська думка цього періоду є адекватним відображенням греко-слов'янського, християнського типу культури з притаманним йому акцентом на проблему «людина-Бог», крізь призму якої осмислюються граничні підстави людського існування. В цей час філософія ще не виокремилася у відносно самостійну сферу теоретичного освоєння світу, тому історико-філософський аналіз цієї доби може проводитись переважно на рівні філософської культури українського народу. Філософські центри: Київ, а потім Галичина. Твір: «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона;

2. Пов'язаний із часом козаччини (XV -XVIII ст.). У XVI ст.. в Україні запроваджується масове книгодрукування, розгортається діяльність Острозького центру. На XVII ст.. припадає розквіт діяльності православних братств, заснування Києво-Могилянської академії. Українська культура цієї доби характеризується як бароко. В колі проблематики акцент переноситься на проблему «людина-Всесвіт». Поряд з питаннями етики і філософії історії чільне місце відводиться діалектиці, логіці, метафізиці, натурфілософії. В культурі українського народу формується професійна філософія як специфічна сфера теоретичного мислення. Найвиразнішим виявом цього є філософія професорів Києво-Могилянської академії, Центри філософії: Острог, Львів, Луцьк, Київ. Вершиною досягнень у галузі філософської думки в Україні цього часу є філософія Г. Сковороди.

3. Формується в межах культури романтизму (XIX – I пол.. XX ст.). Проблема «людина-нація», започаткувала розробку національної ідеї. Поряд розвивається професійно-філософське знання – філософія П.Юркевича. Філософія цього періоду більше зумовлюється зв'язком філософії з художньою літературою. Філософські центри: на сході України, у Харкові, потім переміщуються до Києва та Львова.

75. «Практична філософія» Г. Сковороди.

Провідна думка Сковороди, це та думка, що виявом її було все життя Сковороди, коло якої групуються, концентруються усі інші «часткові» його ідеї, думки. Життя є філософія і філософія є життя. Така основна думка. В реалізації думки, в тому, що він дійсно зробив зі свого життя свою філософію, втілив свою філософію у своє життя — велич Сковороди. — В цьому ж, може, і його певна слабкість. Бо, розчинивши філософію в життєвому чині, Сковорода не покладав занадто вже великої ваги на теоретичне оброблення, формальне усталення, усистематизування своїх філософічних ідей. Через це дехто і звав його «філософом без системи», через це, коли і можна говорити про «методу» Сковороди, про його «метафізику», «онтологію», «гносеологію», то завше лише в певному сенсі, лише з певним застереженням, бо викінченої і обробленої системи у Сковороди дійсно немає, немає закінченої і детальної відповіді на усі питання, що може поставити систематик-філософ. А проте філософія Сковороди є суцільна і монолітна, збудована, так би мовити, в одному стилі, пересякнена одним духом.

Коли життя є філософія, а філософія людини має зумовлювати її життя, то природно в центрі уваги філософа повинні стояти релігійні і моральні проблеми, так би мовити, певна практична проблематика є завершення і ціль теоретичної частини філософії. Теорія має вести до певної «*praxis pietatis*». У Сковороди, дійсно, не бракує теоретичної філософії; де в чому її проблеми освітлені дуже детально й уважно, але завершення системи його думок є безумовно релігійно-моральне. Це виявляється досить яскраво в тому факті, що Сковорода переймає релігійні формули (як бачимо, деякі христологічні формули) для характеристики світу, або життя.

З цим «практичним» ухилом філософування Сковороди зв'язане і те, що для нього центральне в людині не її «теоретичні», «пізнавчі» здібності, а більш глибоке за них емоційно-вольове єство людського духа-«серце» людини. Із серця піднімається, виростає і думка, і стремління, і почування. На «серце» людини повинна бути звернена і головна увага моральної чинності людини. Відціля вимога «пізнай себе», «поглянь у себе» і т. д. Відціля і визнання рівноцінності різних людських типів і людських індивідуумів. Відціля ж і своєрідна теорія «нерівної рівності» людей щодо їх морального та релігійного життя.

Ці мотиви є центральні у Сковороди. Але, як вже згадано, «безсистемна» філософія Сковороди є досить суцільна, щоб ми могли зупинити нашу увагу не лише на кількох основних думках, а зацікавитися і деякими деталями його філософії. Щоправда, не усі ці деталі та й усі головні думки Сковороди легко і просто зрозумілі. І це було причиною великих непорозумінь щодо витовмачення філософії Сковороди в окремих її частинах та і в цілому.

76. Вчення про «Сродну працю» Г. Сковороди.

Обґрунтування потреби людини в сродній праці є одним з найважливіших висновків концепції сродності. Згідно з твердженням Сковороди, сродна праця є водночас і потребою людського тіла, і потребою духовною, оскільки вона звеселяє дух, приносить задоволення і насолоду. Сродна діяльність характеризується тим, що вона однаково корисна й для того, хто знайшов своє покликання, і для суспільства. Цією єдністю суспільного і особистого інтересу сродна праця відрізняється від випадкової праці, обраної з міркувань користі, слави чи гордості. Тому уважне ставлення до самого себе, турбота про власний духовний світ матиме значення для інших людей. Сковорода закликає працювати заради власної користі, дбати про потрібне для себе і тим самим про досягнення свободи. Де міркування важливе для розуміння філософії і моралі Сковороди в цілому.

Захист моральних переваг тих видів праці, які пов'язані з виробництвом найнеобхідніших для людини продуктів і які не ведуть до втрати людської цілісності, є характерним для світогляду Сковороди в цілому. Щоб уникнути нещастя, твердить філософ, людина не повинна: «а) входить в несродную статъ; б) несть должность, природо противну; в) обучаться, к чему не рожден; г) дружить с теми, к коим не рожден». Сформулювавши ці думки, на зауваження, «а если кто к воровству рожден?», відповідає, що йдеться про людинолюбні душі та чесні звання, які утворюють «плодоносний церкви, яснее сказать, общества сад так, как часовую машину свои части». Ця думка цікава тим, що тут робиться спроба встановити критерій «сродності» і, крім того, з'ясувати те, як відбувається розподіл «сродностей» й суспільному організмі.

У підході до з'ясування природної праці філософ відштовхується від погляду на суспільство як на цілісний організм, члени якого пов'язані між собою функціональною залежністю. Прагненню до багатства протиставляється заклик задовольнятися найнеобхіднішим, не спрямовувати свій зір на край землі, а повернутися до своєї хати, до самого себе.

Однією з основних ознак сродної праці є те, що вона приносить людині насолоду не своїми наслідками, винагородою чи славою, а самим процесом її. Заперечуючи трудність як надмірність витрати сил при досягненні того, що не становить справжніх потреб людини, Сковорода разом з тим високо підносить труд, працю, що є проявом пізнаних необхідностей природи. Така природна праця хоч етимологічне і пов'язана зі словом труд, однак характеризується легкістю і супроводжується духовною насолодою. Щодо такої праці (труда) філософ нерідко вживає поняття «забава», «праздник» тощо, оскільки вона дає розраду духові.

Таким чином, істотна відмінність Сковороди від буржуазних просвітників полягає в тому, що він розглядає працю не як джерело матеріального багатства й наживи, а як джерело духовної насолоди, задоволення життям... Сродна праця у Сковороди виступає не стільки як засіб, скільки як мета і смисл життя. І на його думку, такі види праці, як ремесло й землеробство, сприяють не тільки досягненню добробуту, а й найбільше відповідають цій меті.